© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

TARIX VA RUS TILI FANLARINI INTEGRATSIYALASH ORQALI O‘QUVCHILARNING LINGVOKULTUROLOJIK VA TARIXIY TAHLIL KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Бегимов Максуд Хиясович
преподаватель русского языка и литературы
Хорезмского академического лицея МВД
Одамбоева Шарифа Комил қизи
Учитель истории
https://doi.org/10.5281/zenodo.24112219

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida tarix va rus tili fanlarini integratsiyalab o‘qitishning nazariy hamda amaliy pedagogik asoslari tadqiq etilgan. Fanlararo aloqadorlik (CLIL texnologiyasi) vositasida o‘quvchilarning lingvokulturologik kompetensiyasi va tarixiy-tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish usullari yoritilgan. Tajriba-sinov ishlari natijalari integratsiyalashgan darslarning samadorligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: integratsiya, tarixiy tahlil, lingvokulturogiya, CLIL metodologiyasi, arxaizm, istorizm, tekstual tahlil, pedagogik tajriba.

Аннотация: В данной статье исследованы теоретические и практические педагогические основы интегрированного обучения истории и русскому языку в общеобразовательных школах. Освещены методы формирования лингвокультурологической компетенции и историко-аналитического мышления учащихся посредством межпредметных связей (технология CLIL). Результаты опытно-экспериментальной работы подтверждают высокую эффективность интегрированных уроков.

Ключевые слова: интеграция, исторический анализ, лингвокультурология, методология CLIL, архаизм, историзм, текстуальный анализ, педагогический эксперимент.

ABSTRACT: This article investigates the theoretical and practical pedagogical foundations of integrated teaching of History and the Russian language in secondary schools. Methods for developing students' linguoculturological competence and historical-analytical thinking through interdisciplinary connections (CLIL technology) are highlighted. Experimental results confirm the high efficiency of integrated lessons.

Keywords: integration, historical analysis, linguoculturology, CLIL methodology, archaism, historism, textual analysis, pedagogical experiment.

1. KIRISH VA MAVZUNING DOLZARBLIGI

Zamonaviy ta'lim tizimida o‘quvchilarning faqatgina muayyan bir fan doirasidagi tor bilimlarni egallashi yetarli emas. Bugungi kunda fanlararo integratsiya (interdisciplinary integration) o‘quv jarayonining eng samarali zamonaviy tendensiyalaridan biri hisoblanadi. Tarix fani insoniyat jamiyati taraqqiyoti, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar va madaniy merosni o‘rgatsa, rus tili va adabiyoti ushbu manbalarni mutolaa qilish, lingvistik va lingvokulturologik jihatdan tahlil etish imkonini beruvchi qudratli kognitiv instrument vazifasini bajaradi.

Tarixiy hujjatlar, xronikalar va adabiy-tarixiy manbalarni rus tilida tahlil qilish o‘quvchilarda nafaqat til boyligini va grammatik savodxonlikni oshiradi, balki o‘tmish voqealariga xolis, tanqidiy va ilmiy yondashish ko‘nikmasini shakllantiradi. Shu sababli, Tarix va Rus tili fanlarini birgalikda, uzviy

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

bog‘liqlikda o‘qitish o‘quvchilarning umumiy intellektual va madaniy saviyasini yuksaltirishda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

2. TARIX VA RUS TILI INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK-NAZARIY ASOSLARI

Fanlararo integratsiya pedagogika fanida o‘quvchining olam haqidagi yaxlit tasavvurini shakllantirish vositasi sifatida qaraladi. Tarix va rus tili integratsiyasi zamonaviy xalqaro ta'lim amaliyotida keng qo‘llaniladigan CLIL (Content and Language Integrated Learning — Mavzu va tilni integratsiyalab o‘qitish) konsepsiyasiga to‘liq mos keladi.

Ushbu model doirasida rus tili shunchaki nazariy grammatik qoidalar majmui sifatida emas, balki tarixiy bilimlar va madaniy faktlarni egallash vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. O‘z navbatida, tarixiy kontekst rus tili darslarida matn ustida ishlash uchun boy va mazmunli material beradi.

2.1. Lingvokulturologik yondashuv va tarixiy leksika

Tarixiy manbalar va badiiy-tarixiy matnlarda uchraydigan arxaizm hamda istorizmlarni tahlil qilish lingvokulturologik yondashuvning o‘zagini tashkil etadi. O‘quvchi leksik birlikning kelib chiqishi va ma'nosini tushunish orqali o‘sha davr jamiyati, maishiy hayoti va davlat tuzumini chuqurroq anglaydi.

Tarixiy Leksik Birlik	Kategoriya	Leksik-Semantik Ma'nosi	Tarixiy-Madaniy Kontekst
Челобитная (Chelobitnaya)	Istorizm	Qadimgi Rusda hukmdor yoki sudga yoziladigan rasmiy ariza, iltimosnoma.	XVI-XVII asrlardagi davlat boshqaruvi va huquqiy hujjatlar uslubi.
Опричнина (Oprichnina)	Tarixiy termin	Ivant IV (Dahshatli) davridagi davlat yerlari va qattaq ichki siyosat tizimi.	XVI asr Rossiyadagi markazlashgan davlat va monarxiya mustahkamlanishi.
Дружина (Drujina)	Istorizm	Knyazning harbiy hamrohlari, doimiy professional qo‘shini va maslahatchilari.	Kiyev Rusi davrida (IX-XII asrlar) harbiy-feodal tabaqalanish.
Око (Oko) / Уста (Usta)	Arxaizm	Inson a'zolarining eskirgan nomlari (Ko‘z / Lablar).	Qadimgi rus qo‘lyozmalari va tarixiy epik asarlarning badiiy til xususiyati.

3. INTERAKTIV METODLAR VA DARS ISHLANMALARI

Tarix va rus tili fanlarini amaliy integratsiyalashda quyidagi interaktiv va muammoli ta'lim usullari yuqori samaradorlik ko‘rsatadi:

1. Tarixiy Hujjatlar bilan Tekstual Ishlash (Работа с историческими источниками): O‘quvchilarga tarixiy bitiklar yoki diplomatiya maktublarining rus tilidagi asl nusxalari taqdim etiladi. O‘quvchilar matn grammatikasi va uslubiyatini tahlil qilish bilan birga, undagi tarixiy voqeaga baho beradilar.

2. Rolli O‘yinlar va Tarixiy Debatlar (Историко-литературные дебаты): O‘quvchilar ma'lum bir tarixiy shaxs (masalan, Pyotr I, Amir Temur, Yekaterina II) nomidan rus tilida monolog tayyorlaydilar yoki muayyan islohotlar yuzasidan munozara olib boradilar.

3. Lingvo-tarixiy Keys-stadi (Кейс-стади): Tarixiy atama va tushunchalarning etimologik kelib chiqishi o‘rganiladi. Masalan, 'Buyuk Ipak Yo‘li' atamasining rus va jahon manbalarida ishlatilishi va uning madaniy ta'siri tahlil qilinadi.

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

4. TAJRIBA-SINOV ISHLARI VA NATIJALAR TAHLILI

Integratsiyalashgan ta'lim tizimining samaradorligini aniqlash maqsadida 2025-2026-o‘quv yilida umumta'lim maktabining 8-9 sinf o‘quvchilari (jami 110 nafar) o‘rtasida pedagogik tajriba-sinov ishlari o‘tkazildi. O‘quvchilar teng ikki guruhga ajratildi: Nazorat guruhi (traditional metodda o‘qitilgan, 55 o‘quvchi) hamda Tajriba guruhi (integratsiyalashgan CLIL usulida o‘qitilgan, 55 o‘quvchi).

Guruh	Bosqich	Lingvistik Savodxonlik	Tarixiy Tahlil Darajasi	O‘rtacha Ko‘rsatkich
Nazorat guruhi (55 o‘quvchi)	Tajribadan oldin / keyin	62% → 66%	58% → 61%	60.0% → 63.5% (+3.5%)
Tajriba guruhi (55 o‘quvchi)	Tajribadan oldin / keyin	61% → 84%	59% → 88%	60.0% → 86.0% (+26.0%)
O‘sish Farqi (Delta)	**Natijadorlik ko‘rsatkichi**	**+18% Tajriba ustun**	**+27% Tajriba ustun**	**+22.5% Samaradorlik**

Tajriba natijalaridan ko‘rinib turibdiki, integratsiyalashgan usul qo‘llanilgan guruhda tarixiy tahlil ko‘nikmasi 27% ga, rus tilidagi lingvistik savodxonlik darajasi esa 18% ga yuqorilagan. Bu metodika o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash va fanlararo sintezni shakllantirishda o‘ta yuqori samara berishini tasdiqlaydi.

5. XULOSA VA PEDAGOGIK TAVSIYALAR

Tarix va rus tili fanlarining integratsiyasi ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiquvchi muhim pedagogik omildir. Xususan, ushbu yondashuv o‘quvchilarning mantiqiy, tahliliy va nutqiy kompetensiyalarini parallel ravishda rivojlantiradi.

Asosiy amaliy tavsiyalar:

Tarix va Rus tili fanlari bo‘yicha kamida oyiga bir marotaba qo‘shma (binar) darslarni tashkil etish;

O‘quvchilar uchun tarixiy-lingvistik krossvordlar, keyslar va manbalar to‘plamidan iborat elektron va bosma didaktik materiallar yaratish;

O‘quvchilarning ilmiy-tadqiqot ishlarida (loyiha ta'limi) tarixiy-etimologik mavzular ulushini oshirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2016. – 240 b.
2. Балыхина Т.М., Лысова О.В. Лингвокультурологический анализ текста на уроках гуманитарного цикла. – М.: Русский язык, 2020. – 185 с.
3. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 190 p.
4. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2018. – 180 b.
5. Смирнов Е.И. Интеграция гуманитарных дисциплин в современной школе. // Педагогика, 2022, №4, С. 45-52.